

Kwetsbaar zijn in ruimte —

Een balans tussen geluk en ongeluk.

Kwetsbaar zijn in ruimte —

Een balans tussen geluk en ongeluk.

Eva Visch

Begeleid door:

Jopje Bakker

30/03/20

ArtEZ hogeschool voor de kunsten te Zwolle

Interieur architectuur

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie 'Kwetsbaar zijn in ruimte – Een balans tussen geluk en ongeluk.' Geschreven ter afronding van mijn vierjarige bachelor opleiding Interieur Architectuur aan het ArtEZ te Zwolle. Het afstuderen heeft mij een verdieping gebracht niet enkel in het inzicht van het vak maar ook in een manier van kijken naar de wereld.

In het bijzonder wil ik Jopje Bakker bedanken. Haar enthousiasme over mijn onderzoek was enorm motiverend. En naast de enorme kennis die ze overbracht, wist ze me ook terug op het pad te sturen als ik in mijn verhaal dreigde af te dwalen. Grote dank aan mijn docenten: Eric de Leeuw, Ingrid van Zanten, Jesse van Lienen, Christiaan de Bruijne en Irene Müller voor de waardevolle lessen de afgelopen jaren. Dank aan mijn klasgenoten voor nieuwe inzichten en dank aan mijn ouders, vriend en vrienden voor hun aanmoediging en hulp.

Veel leesplezier.

Eva Visch

Inhoud

6

7

8/16

17

18

19/21

22/25

26/31

38

39/43

44/49

50/55

56

56

56/59

60

Inleiding

Perfectie als teken van geluk

Maakbaarheid

Geluk is een keuze

Gebreken als teken van ongeluk

Gebreken in Oosters denken

Geluk is een keuze, ongeluk ook?

Ongelukkig zijn

Perfectie en gebreken in ruimte

Tegenstelling

Verbinding

Op zoek naar een balans

Conclusie

Balans opmaken

Coronavirus

Literatuur

Inleiding

Kwetsbaar zijn in ruimte

Vorig jaar begon ik met zoeken naar wat gelukkig maakt in de architectuur. Waarom voelde ik mij in het jaar dat ik een pauze nam van school zo getroost door mijn huis, een oude boerderij die prachtig is maar waar in het werkelijkheid het eigenlijk heel koud en vaak eng is.

In september 2018 besloot ik na het verbreken van mijn relatie een tussenjaar te nemen. Alles veranderde, geen zekerheid, een nieuw huis dat snel gerealiseerd moest worden. Ik ging wonen in een oude boerderij net buiten het centrum van Zwolle midden in de woonwijk Schelle. Om het bewoonbaar te maken was er veel te doen. Met beperkte middelen en korte tijd lukte dit aardig. Snel kwam ik hier tot rust. Ik besteedde dit jaar veel tijd met het zoeken naar hoe nou juist dit huis voor rust zorgde. Ik leek hier gelukkiger. Waarom was niet duidelijk voor me. Huizen waar ik voorheen woonde waren veel comfortabeler. Hier kraakt alles, er lopen dieren door het plafond, om bij mijn onverwarmde badkamer te komen moet ik over de oude, onverwarmde deel waar het ook flink naar binnen regent af en toe. Maar als ik dan eenmaal in mijn bed lig, naar mijn kachel, voelt deze des te warmer door deze koude gang die ik daarvoor ervaren heb.

Nu vraag ik mij af, zijn het niet juist de mankementen die mij getroost hebben? Had ik in deze tijd naast een verdrietig nummer ook behoefte aan een verdrietig huis? Een huis dat ongeluk toelaat en letterlijk een ruimte geeft kwetsbaar te zijn. Een plek om in rust ongelukkig te zijn.

Perfectie als teken van geluk

“Een overmatige drang tot bescherming geeft de illusie dat we kwetsbaarheid kunnen uitschakelen.”

Selma Sevenhuijsen¹ (‘Een kleine filosofie van het zorgend burgerschap’ 2001)

Onze maatschappij wil geluk. Eigenlijk altijd. We mogen niet stilzitten, moeten altijd mooie herinneringen maken, we mogen ons nooit vervelen en niet eenzaam zijn. Over alles lijken we een standpunt in te moeten nemen, we mogen niet twijfelen en al helemaal niet lijden. Gelukkig zijn is ons grootste doel, zodra we even niet gelukkig zijn zoeken we hulp om dit op te lossen. We lijken een product dat klaar kan zijn. Op zoek naar jezelf? Naar Bali. Dunne lippen? Fillers. Leuke avond? Neem een pilletje, gegarandeerd gelukkig.

Dit herkent de filosofe Selma Sevenhuijsen ook in onze samenleving als ze in een artikel over ons zorgstelsel schrijft over hoe wij met de kwetsbare medemensen omgaan. Zij zegt in dit stuk: “Een overmatige drang tot bescherming geeft de illusie dat we kwetsbaarheid kunnen uitschakelen.”² Want zo gaat dat in onze cultuur: uit angst, tegenzin of afkeer van menselijke zwakte of falen probeert men net te doen of het niet bestaat. Of zoals Sevenhuijsen dat bedoelde: door zwakkeren weg te stoppen in zorginstellingen in het groen, lijkt het net of ze er niet zijn en hoeven we geen schuldgevoel te hebben.

De kwetsbare mede mens wordt dus weggestopt. Als het niet lekker loopt op je werk, ga je met iemand praten maar vooral niet op je werk zitten en niet volledig functioneren. Moeten we niet juist zwakkeren meenemen in de maatschappij om misschien sommige zorg in de psychiatrie overbodig te maken. Niemand echt ziek, niemand echt beter.

---

1 Sevenhuijsen, een kleine filosofie van het zorgend burgerschap

2 Sevenhuijsen, een kleine filosofie van het zorgend burgerschap

Instagram museum Wondr

Instagram museum Wondr

Maakbaarheid

Je kunt als je wil, binnen een dag een nieuw leven bestellen online. Een nieuwe garderobe, interieur en passende instagram³ foto's en je bent een nieuwe betere versie van jezelf. Maar hoe voelt dit, je maakt van jezelf een merk, een object.

Instagram

Neem bij voorbeeld het fenomeen van instagammusea die tegenwoordig in elke grote stad geopend worden. Perfecte zuurstokroze ruimtes waarin geen kunst tentoongesteld wordt maar de bezoeker zelf fungeert als kunstwerk in een perfect verlichte ruimte. Iedereen is bijzonder, iedereen is creatief. Het lijkt alsof ongelukkig zijn hier onmogelijk is, of in ieder geval niet wenselijk is. En toch zul je als echt persoon met al het falen dat hierbij hoort, altijd af steken tegen deze gruwelijk gelukkige ruimtes. En ik kan niet anders dan denken dat je je hierdoor intens ongelukkig gaat voelen. Kwetsbaarheid lossen we op met een filter. Maar dat gefilterde beeld van onszelf gaan we misschien ook nog zelf geloven. Maar nu is mijn oprechte vraag: Zijn wij niet altijd een gespeelde versie van onszelf, zelfs als we alleen zijn? We hebben een beeld van hoe we willen zijn en handelen vaak vanuit dit wensbeeld. We lezen een boek of kopen een bank omdat deze onze identiteit of beeld van onszelf versterkt. Is dit dan een pure vorm van identiteit of is ook dit gespeeld? Zijn we echt zo anders als influencers, of doen we precies hetzelfde maar op een minder publieke manier.

Authentiek zijn

Je vormt je eigen identiteit en bovendien altijd iets mooier dan het werkelijk is. Dit is niets nieuws: advertenties laten ons al decennia geloven dat door een bepaald product ons leven mooier wordt of wij een interessanter persoon worden.

---

3 Instagram is een sociaal media platform waarop je foto's en video's kunt delen.

Queen of Jetlags via Instagram

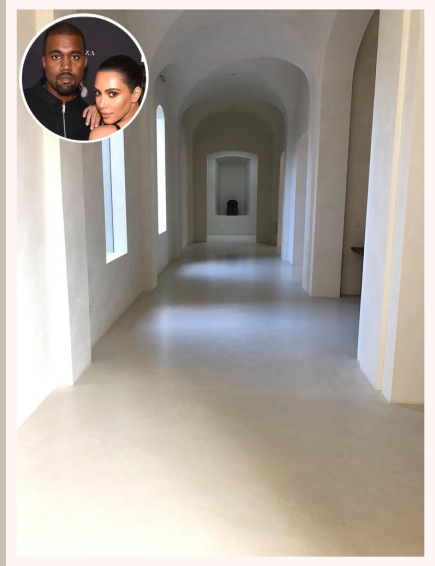
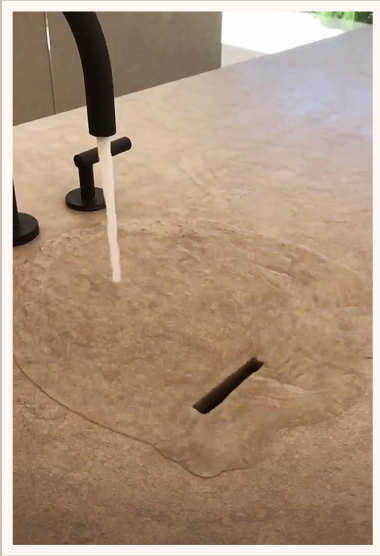
In de podcast van Onbehaarde Apen: ‘Kun je ooit echt jezelf zijn?’ (NRC 2019) gaat het over authenticiteit. Wat is jezelf zijn. Psychologieredacteur Ellen de Bruin bespreekt hoe introverte mensen zich het meest zichzelf voelen zodra ze zich extravert gedragen. We voelen ons het meest onszelf als we ons verhouden tot andere mensen.⁴ En ons gedragen op de manier die zij prettig vinden. Als ik dit gegeven naast influencers houdt zouden zij zich het meest authentiek moeten voelen. Je voelt je het meest jezelf als je bij anderen bent, of je misschien laat zien aan duizenden volgers. Zoals Martin Buber in zijn boek (*Ik en Jij*) beschrijft bestaat het *ik* alleen in relatie tot het *jij*⁵. Authentiek zijn is dus anders dan een individu zijn. Authentiek zijn kan alleen door de mensen om je heen.

Op Instagram is authenticiteit enorm belangrijk. Niemand wil “fake” zijn. Maar ook passen influencers hun content aan op wat hun volgers willen zien of wat het best bekeken wordt. Hierbij denk ik aan situaties in de kroeg, wanneer ik heel zeker van mezelf ben. Er wordt gelachen om mijn grappen, ik krijg reactie van de mensen om me heen. Dan voel ik me echt mezelf. Terwijl als gesprekken stroef lopen en ik veel in m’n eentje sta, ik me niet de beste authentieke versie van mezelf voel. Ik voel me dus meer mezelf als mensen de dingen die ik doe leuk vinden. Ik denk dat dit gevoel bij influencers versterkt is met 1000%. Posten ze een foto die in de smaak valt, dan zullen ze hier meer van posten. Doen ze iets wat hun volgers niet leuk vinden, lijdt niet alleen hun zelfbeeld maar ook hun bedrijf hier onder.

---

4 De Bruin, Podcast:Onbehaarde Apen, NRC

5 Buber, *Ik en Jij*

Kim Kardashian via instagram

Perfect leven, perfect lichaam, perfect huis.

Glimmende vloeren, nieuwe kozijnen, meubels die bij de tijd zijn. Vanaf het moment dat een huis verbouwd is of een product gekocht zal het alleen nog glans verliezen. Het witte wordt geel, de stof verbleekt en muren krijgen vlekken. Als er genoeg gespaard is en jaren geklaagd, wordt het interieur vernieuwd om hetzelfde opnieuw mee te maken.

“Since everyone is a little confused about our sinks, I thought I would show you a little tour of our bathroom,” she explained. “That’s our patio out there, our whole ceiling is a light box. Bathtub fits all of our kids, and our shower. So, our sinks. Kanye drew this. 8 versions of this prototype sink was made and it does actually slightly slope down. There’s a slit for the water. You put it on as high pressure as you want and no backsplash will come up.”

- Kim Kardashian⁶

Laatst zag ik een instagramvideo waarin Kim Kardashian⁷ in het huis van haar en Kanye West, uitlegt hoe het kan dat er geen gootstenen in hun wasbakken zitten. Veel mensen waren hier benieuwd naar vertelt ze, en ook ik ben enorm gefascineerd. Ik had me nooit druk gemaakt om mijn eigen wasbak. Maar nu je het zegt: afschuwelijk. Op deze manier lijken Kim en Kanye⁸ hun hele leven door te gaan. Alles gladtrekken, geen drempels, geen rimpels en al helemaal geen gekke doorn in het oog als een wasbak. Dit moet plat, onzichtbaar, perfect.

In veel huizen waar ik kom herken ik ditzelfde, streven naar perfectie. En omdat veel mensen perfectie nastreven voelt het al snel als toonkamer. Maar zodra er een klein beetje chaos in de toonkamer ontstaat stort het beeld direct in elkaar. De perfecte kamer is in mijn ogen dan verdwenen. Het is lastig een toonbeeld te behouden als er geen plek voor wanorde is in een huis.

6 Kardashian, instagram

7 Kimberly Kardashian West is een Amerikaanse televisiepersoonlijkheid en socialite

8 Kanye Omari West is een Amerikaans producer, rapper, songwriter, ondernemer en mode-ontwerper.

We zijn voortdurend bezig met het perfectioneren van onze omgeving. Het liefst in een grote doorlopende ruimte. Er is amper verschil voelbaar tussen ruimtes met verschillende functies. Ruimtes lopen in elkaar over en zijn qua licht en temperatuur altijd hetzelfde. De gang straalt hetzelfde uit als de badkamer, keuken en woonkamer. Licht, opgeruimd, perfect gestyled en van alle gemakken voorzien. Maar is in deze huizen is plek voor angst, ongeluk of pijn? Kun je bijvoorbeeld rouwen in dit huis. Als een gootsteen niet welkom is in het huis van Kim en Kanye, voelen zij zich hier dan wel vrij genoeg om er te huilen?

Vaak lijken vrienden of andere leeftijdsgenoten in mijn omgeving ook een perfect leven te leiden. En als dit niet zo is wordt hier meteen voor verontschuldigd. Een housewarming wordt soms wel een jaar uitgesteld want: "het is nog niet af". We lijken zo bang om onszelf of onze omgeving te laten zien zoals hoe het werkelijk is. Want we zijn nou eenmaal niet af en blijven altijd leren, verbeteren, groeien. Notabene onze vrienden mogen ons nieuwe huis alleen zien als ze oude klippan is ingeruild voor een nieuwe velours hoekbank. Laat staan dat iemand tijdens het verhuizen ziet hoe vies je oude matras nou eigenlijk is. Hoe ver kunnen we hierin gaan. Hoe ver kan deze perfectie reiken. En wat gebeurt er zodra we het perfecte beeld bereikt hebben. Is het houdbaar of zal het langzaam zijn glans verliezen en hierna volledig vervangen moeten worden.

Geluk is een keuze

Met alle kennis en mogelijkheden lijkt geluk ook maakbaar. Er zijn duizenden apps om je leven zo optimaal mogelijk in te richten. Het lekkerste restaurant is zo opgezocht dus er is geen reden meer te om te gaan voor middelmatigheid. Kennis is overal beschikbaar dus, je kunt de hele wereld overreizen en er is therapie voor moeilijke momenten. In principe kun je alles bereiken, als je maar wil. Dus lukt dit niet, dan had je dit eigenlijk kunnen voorkomen.

Quantified self

We lijken over ons hele leven controle te hebben. We weten precies wat wel en niet goed voor ons lichaam is. Voeren onze voeding in op een app, volgen op de voet hoeveel we bewegen en tracken onze slaap. En dit is allemaal alleen al mogelijk via onze telefoon. Geen excuus om niet je optimale zelf te zijn. Je hebt informatie, ziet wat je kan veranderen en kunt er dus iets aan doen.

The American Dream

De American Dream is het Amerikaanse ideaal dat streeft naar vrijheid en gelijkheid voor alle mensen. Het suggereert dat iedereen ongeacht sociale status of afkomst de maatschappelijke ladder kan beklimmen als je er maar hard genoeg voor werkt, iedereen gelukkig en succesvol kan worden. De keerzijde van dit droomleven is hard. Er is geen sociaal vangnet het is dus makkelijk om als je je baan verliest, of ziek wordt, op straat terecht te komen. De andere kant van 'The American Dream' suggereert dat zo iets voorkomen had kunnen worden door harder te werken. Dit maakt het dus eigenlijk je eigen keuze.

Gebreken als teken van ongeluk

Oosters denken over gebreken

Ongeluk als gelijke van geluk

In de Oosterse denkwijze staat ongeluk op gelijke voet met geluk. In tegenstelling tot het dualisme waar het westerse denken vaak in vast zit is er veel meer sprake van samenspraak tussen de verschillende tegenstellingen van het leven. In het essay *'In Praise Of Shadows'* door Junichiro Tanizaki⁹ beschrijft hij hoe er in tegenstelling tot de westerse esthetiek waar licht heel belangrijk is, in de oosterse esthetiek juist ook waardering gelegd wordt in schaduwen en het donker. In een donkere ruimte of een donkere keramieken kom is een kleine glinstering van licht heel duidelijk zichtbaar. Terwijl deze glinstering volgens hem totaal verloren raakt in een witverlichte kamer en omringt door vele glimmende materialen, zoals in veel westerse huizen. De ervaring van licht is er enkel door de ervaring van donker. Net zoals het leven alleen zin krijgt door de wetenschap dat het niet eeuwig is.

Eigen werk / Deze serie objecten bestaan uit aangebrachte beschadigingen en imperfecties en deze benadrukken als focuspunt.

LifeGat

Simon Rae via Unsplash

Wabi sabi

Wabi sabi is een Japanse filosofie die waardering legt in vergankelijke, verweerde en imperfecte dingen in het leven. Hierin zit een sterk verschil in onze westerse esthetiek waarin juist perfectie en symmetrie centraal staan. Wabi sabi gelooft dat dingen mooier zijn wanneer ze getekend zijn door de natuur en vergankelijkheid, dit is namelijk wat objecten hun individualiteit en hun schoonheid geeft. Waar de esthetica in het westen gezien wordt als een denken over schoonheid, heeft deze Japanse denkwijze een betrekking op het gehele leven. Het gaat erom de vergankelijkheid van dingen, maar ook van onszelf, te accepteren. De acceptatie dat we allemaal sterfelijk zijn, leidt volgens deze Japanse filosofie tot werkelijke levenswijsheid. Doordat een object zichtbaar iets meegemaakt heeft krijgt het zijn waarde. Wabi sabi betekent niet dat niets onderhouden hoeft te worden en mag verslonzen, maar een begrip van het feit dat alles voorbijgaand is. Het is een manier om schoonheid te zien in de imperfectie van de dingen om ons heen, maar ook in het leven in het algemeen.

Meditatie

Hoe wel vaak wordt gedacht dat meditatie voor rust zorgt, is dit niet het doel. Meditatie is een manier van kijken naar je geest en leren leven in het nu. Dat betekent niet dat je niets mag denken maar vooral dat je niet te lang op deze gedachten blijft hangen en ze loslaat. Dat geldt voor zowel positieve als negatieve gedachten. Het zijn simpelweg gedachten over het verleden of de toekomst maar in meditatie probeer je dit los te laten en je enkel te richten op het nu.

Aubrey Wollen

Vloggers Enzo Knol en Dee Instagram via Waarom vloggers janken

Geluk is een keuze, ongeluk ook?

Gebreken als wapen

Kwetsbaarheid, als tegenstelling tot de drang naar perfectie, komt steeds vaker in beeld. Imperfecties tonen, een les uit de Oosterse filosofie. Wabi Sabi is geen vreemd begrip meer in de Westerse wereld. En ook op emotioneel gebied zie je hoe het tonen van zwakte terug komt, het delen van depressies, een ongelukkige jeugd of eenzaamheid om hier vervolgens krachtiger uit te komen. Brené Brown spreekt in haar TED Talk: *The Power of Vulnerability (2016)*¹⁰ over hoe kwetsbaarheid juist als kracht kan werken. Nu lijkt bijna iedereen dit toe te passen. Kwetsbaarheid maakt je benaderbaar, men kan zich identificeren met iemand die zijn kwetsbaarheid toont. Tegenwoordig zie je hierdoor enorm veel vloggers die zichzelf ook filmen op momenten van ongeluk of misschien het ongeluk nog wat aandikken. Zo deelde een bekend youtube koppel hun break-up met al het verdriet wat er bij hoort. Nu denk ik, dit is goed, ongeluk is hierin ook deel van het leven en dus wat zij uitstralen naar de kijker. Maar als dit bewust wordt ingezet, is de kwetsbaarheid hierin dan nog oprecht of is het een nieuwe vorm van in controle zijn?

Gebreken als schild

Het delen van onze gebreken lijkt een enorme stap. Maar is dit ook daadwerkelijk kwetsbaar als degene die het deelt altijd de regie in handen heeft? De 'tone of voice' is vaak al bepaald, een tranentrekker, of empowerment. De uitkomst is al bekend, men toont medeleven, vind je dapper of heeft een zelfde soort ervaring. Zo lijkt kwetsbaarheid in realiteit eerder een marketing-tool om 'real' te zijn. In het artikel in *Kwetsbaarheid als immuniteitsmunt (Mister Motley 2016)* schrijft Lietje Bauwens over dit fenomeen in de kunstwereld. Zij beschrijft hoe kwetsbare kunst er voor zorgt dat de maker moeilijk bekritiseerd kan worden. Bauwens stelt "Mijn grootste probleem met 'kwetsbaarheid als wapen' is dat makers zich hiermee, hoe tegenstrijdig

---

10 Brown, *The Power of Vulnerability*

dit ook lijkt, onaantastbaar maken. Doordat dergelijke kunst een verlengstuk is van het persoonlijke leven van de maker wordt het haast onmogelijk het werk op zichzelf te beoordelen, zonder de mens erachter daar direct in mee te trekken.¹¹ Het lijkt enorm dapper maar kan het ook een manier zijn om falen voor te zijn door deze zelf al aan te kaarten dat je gefaald hebt. In geregiseerde kwetsbaarheid is juist enorm veel controle aanwezig. De kwetsbaarheid lijkt hierdoor te dienen als schild om niet kwetsbaar te zijn voor kritieken. Het kwetsbare kunstwerk is feilloos en zal daarom de maker zelf nooit echt in gevaar brengen tot mislukken.

Wat ik zelf veel in mijn omgeving zie is hoe men zich wel expliciet uit over hun gebreken maar deze zijn wel verpakt in ironie. Met memes¹² delen we vele gevoelens of stemmingen, ze lijken vaak precies weer te geven wat we zelf niet kunnen uiten. Journalist en filosoof Doortje Smithuijsen (*vrije amsterdammer 2020*) stelt: "Er is gewoon geen betere manier om mijn emoties te verwoorden dan in de vorm van celebrities voorbij de houdbaarheidsdatum of cartoons van vroeger, met tekstjes erbij die net cynisch genoeg zijn om je aan het lachen te krijgen, maar je ondertussen ook doen realiseren: zo is het wel."¹³ We zijn constant in twijfel tussen ironie en echt kwetsbaar zijn. Wat ook omschreven wordt als het metamodernisme, wel oprecht geven om belangrijke zaken maar dit uiten met een cynische ondertoon. Dus wel bij de klimaatmars staan maar alleen met een bord met een komische tekst, beschrijft Smithuijsen. Voor mij lijkt het alsof kwetsbaarheid wordt wel gedeeld maar er zo dik bovenop ligt en van ons af geplaatst wordt zo dat het niet echt kan raken. Door zelf onze gebreken met ironie uit te lichten zijn we misschien het ware ongeluk wel voor. Misschien moeten we om echt kwetsbaar te kunnen zijn ook een iets op het spel zetten en onszelf in een situatie brengen waarbij de uitkomst onzeker is. Volgens mij is het verliezen van de controle wat echt kwetsbaar is. Er moet oprecht iets op het spel staan wat verloren kan worden om kwetsbaar te kunnen zijn.

---

11 Bauwens, Mister Motley

12 Meme (de; m; meervoud: memes) komisch filmpje, grappige afbeelding enz. dat of die (al dan niet in aangepaste vorm) massaal wordt gedeeld op internet en zich zo snel verspreidt (Van Dale)

13 Smithuijsen, Vrije Amsterdammer

Ongeluk

Ongeluk in het leven

“Ze zouden hun eigen weerbaarheid moeten vergroten. Dat doe je door meer in de bossen te lopen, een boek te lezen, vrijwilligerswerk te doen, te bewegen, tijd te nemen voor dingen en geduld te hebben. Minder sociale media, méér in het café zitten met echte vrienden. Je moet jezelf niet afhankelijk maken van hulp van een psycholoog, je moet proberen zélf je psychisch welzijn te vergroten.” Stelt Damiaan Deyes in een interview met *NRC* (2019) ¹⁴

We kunnen niet meer lijden, bij een kleine tegenslag zoeken we hulp. Psychiaters kunnen de vraag naar zorg niet meer aan. Deze zorg wordt niet meer gezien als nood maar als een quick-fix een paar gesprekken met je psycholoog en je kunt er weer even tegen aan. Juist lijden is deel van het leven. Niet lukken of falen staat in onze maatschappij gelijk aan gebrek aan wilskracht. Een beetje lijden, benadrukt Deyes. Natuurlijk zijn er veel mensen die met serieuze psychische problemen kampen, die hebben zeker hulp nodig maar krijgen niet de zorg die ze nodig hebben door de grote vraag. Heeft dit te maken met de beelden die we zien online, met alle mogelijkheden je leven te vormen zoals je wil?

Het lijkt er op dat we door alle perfecte beelden en mooie reizen moeilijk kunnen accepteren dat het leven ook moeilijkheden kent. We kiezen toch voor hoe we er uit zien, hoe we ons voelen kunnen we beïnvloeden met mindfulness of therapie. Het voelt dus als een keuze om gelukkig te zijn. En als dit niet werkt valt dit erg zwaar. Als een avond in de kroeg niet leuk is kijken we naar de levens van anderen op instagram en voelen ons mislukt. We moeten weer leren lijden. Juist de moeilijkheden drijven ons. Lastigheden en tekortkomingen drijven ons en zijn goed voor het bestaan.

Tracey Emin, My Bed (2012) - Tate Gallery, London

“A man should swallow a toad every morning to be sure of not meeting with anything more revolting in the day ahead.”

—Sebastien-Roch-Nicolas Chamfort

Ongeluk in de kunst

Tijdens momenten van verdriet voelt er weinig zo goed als het luisteren naar een enorm sombere “sad song”. Door het verdriet van een ander te horen of in een andere vorm ervaren lijkt er een besef te ontstaan dat we niet de enige zijn met dit gevoel. Het erkent ons gevoel en kan wat we voelen hierdoor zelfs versterken. Niet om ons zo ellendig mogelijk te voelen maar als acceptatie van het gevoel, een manier van verwerken en nadenken over wat ons overkomen is. Om het hopelijk zo later te kunnen loslaten. Dit herken ik ook in bepaalde kunstwerken, poëzie en films. Echt kwetsbare kunst legt dit gevoel niet op maar doet eerder een suggestie. Zoals het werk *My Bed* van Tracy Emin (2012) wat niet expliciet schreeuwt: “Ongeluk!” Maar de gebruikte tissues, lege drankflessen en sigarettenpeuken vertellen ons dat zij in dit bed geleden heeft. Ook psychiater Dirk de Wachter herkent het belang van ongeluk in de kunst in zijn boek *De wereld van De Wachter* (2016). De Wachter stelt: “Misschien is dat wel het wezen van de kunst: het ritueel bezweren van de existentiële menselijke angst. Het is een betovering die zich richt op de Ander, die bij het aanschouwen van het kunstwerk iets herkent, die zijn hoogst eigen andersheid opent naar de kwetsbaarheid van de medemens.”¹⁵ Het lijkt alsof we onze eigen kwetsbaarheid leren accepteren door de kwetsbare kunstenaar. Het zien van ongeluk in een kunstwerk heeft aan dat we hier niet alleen in zijn.

Ongeluk in de architectuur

Ik grijp weer terug naar mijn oude boerderij. Heeft dit huis nou werkelijk voor een gevoel van geluk gezorgd? Of heb ik hier leren lijden? Het voelt goed om in een tussenjaar iets om handen te hebben. Ik had het idee dat ik zorgde voor mijn huis en mijn huis zorgde voor mij. Maar ik heb ook veel genikt, me

Zolder

Eigen foto

Kelder

Eigen foto

eenzaam gevoeld, gehuild. Het leek hier makkelijker te gaan. Door de gebreken van het huis zelf leken mijne er te mogen bestaan. Waar zit dit lijden in de hedendaagse architectuur. In oorlog, noodsituaties, tijdens echt lijden maakt men gebruik van een bunker. Om de buitenwereld buiten te houden. Pure noodzaak. Waarom voelen dan veel moderne huizen voor mij als een nieuw soort bunker. In een tijd die het meest welvarend en gelukkig zou moeten zijn? Misschien moeten we in de architectuur zoeken naar het tegenovergestelde van een bunker. Alles voelen van de wereld. Open voor gevaar, angst en onzekerheid. De controle verliezen. Juist terwijl we denken overal grip te moeten hebben.

‘in a palace is no place for intimacy.’

—Baudelaire¹⁶

Ik denk dat kwetsbaarheid zichtbaar moet kunnen zijn voor een goede balans. Zoals Gaston Bachelard beschrijft in zijn boek *La Poétique de l'Espace* (engels: *The Poetics of Space*) (1958)¹⁷ mag het huis geen bunker zijn die tegen alles bestand is. Het moet ons ook de kwetsbaarheid laten voelen. Door juist angst en donker een plek te geven in het huis en deze niet willen verlichten om onszelf te beschermen. Juist de koude natte, donkere kelder als tegenhanger van de warme stoel bij de lamp. Hij beschrijft het huis als een lichaam. De zolder als het hoofd, voor herinneringen en voor koestering. Ramen als ogen die zich openen en sluiten en een blik naar buiten werpen. De deur als mond, waar door je deel neemt aan de wereld. Kamers zoals de keuken en badkamer als organen die het lichaam draaiende houden. De woonkamer als het warme hart van het huis. Maar ook de kelder als “gut feeling” waar angsten geborgen zitten, gevoelens in de mens die onbestemd zijn, die vaak weggedrukt worden, plek waarnaar je kunt afdalen. Het huis kan niet alleen bestaan uit een warme schone woonkamer, het heeft net als wij behoefte aan een plek om zich te onderhouden, smerig te zijn, geheimen te hebben en herinneringen te koesteren.

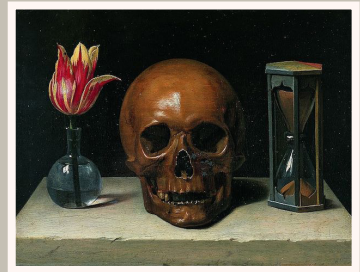
---

16 Baudelaire, *Poetics of Space*, p50

17 Bachelard, *Poetics of Space*

Video still | Moonrise Kingdom door Wes Anderson

The School Of Life

Lijden als drijfveer

Het leven heeft enkel waarde door de wetenschap dat het eindig is. En hoewel we zo ons best doen om zekerheid aan te brengen in ons leven zijn het juist de momenten van angst en onzekerheid die ons drijven om te verbeteren, vechten of creëren. Zo stelt Damiaan Deyes ook in een interview (*De Correspondent* 2018) "Angst en dood zijn betekenisgevers. Angst treedt op als onzekerheid zich aandient. Op momenten dat we kunnen kiezen voor iets nieuws. Onbekend terrein betreden waar je nieuwe kanten van jezelf en het leven kunt ontdekken. Angst is in deze betekenis een zinvolle waarde die de weg kan bereiden naar vrijheid. Tenminste, als je aanvaardt dat ze er is en haar niet als belemmering ziet."¹⁸

Memento mori

Weinig denken we aan de dood. Terwijl dit de enige drijfveer van leven is. We leven om uiteindelijk dood te gaan. Dit is wat het leven zin geeft. Vroeger werd dit vaak letterlijk gebruikt om harder te werken. Door bijvoorbeeld een schedel als herinnering aan de dood op een bureau te plaatsen. De confrontatie met de dood zou je er meer bewust van maken dat het leven eindig is. In de hedendaagse cultuur staat de dood heel ver van ons af. Het hoort niet bij het leven. Het breekt het leven af. Oud worden mag niet. Maar als je de dood accepteert dan ontdek je wat eigenlijk belangrijk is in je leven.

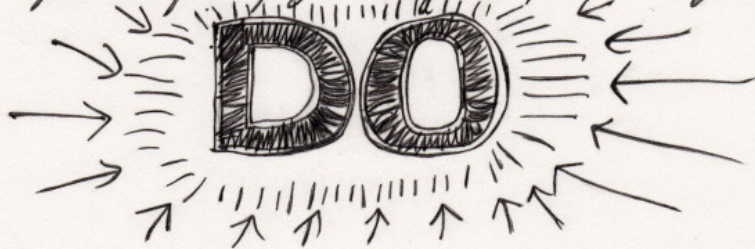
---

18 Deyes, interview *De Correspondent*

Dear Eva,

April 14

It will be almost a month since you wrote to me and you have possibly forgotten your state of mind (I doubt it though) you seem the same as always, and being you, hate every minute of it. Don't! Learn to say "fuck you" to the world once in a while, you have every right to. Just stop thinking, worrying, looking over your shoulder wondering, doubting, fearing, hunting, hoping for some easy way out, struggling, grasping, confusing, itching, scratching, mumbling, fumbling, quibbling, humbling, stumbling, scumbling, rambling, gambling, tumbling, scuffling, scrambling, hatching, hatching, bitching, groaning, groaning, honing, honing, horse-shitting, hair-splitting, nit-picking, piss-tackling, nose sticking, ass-gouging, eyeball-poking, finger-pointing, allyway-freaking, long waiting, small stepping, evil-eyeing, back-scratching, searching, perching, hemperching, grinding, grinding, grinding away at yourself. Stop it and just

Twijfel

Als ik om mij heen kijk zie ik hoe sterk meningen verkondigd worden. Alles moet controleerbaar zijn en men wil overal grip op hebben. Er wordt geen genoegen genomen met vaagheid. Maar waarom? Vaagheid klinkt zwak, het geeft aan dat je geen sterke mening hebt gevormd. Ik vraag mij af hoe erg het dan is om zwak te zijn. Het even niet weten, laat ruimte over voor meningen van de ander die er ook mogen zijn en je misschien zelfs positief kunnen verbazen. Niemand heeft de waarheid in pacht en niets is zeker. Mijn ontwerpen hoeven geen ideaalbeeld te zijn, ze mogen onderzoekend zijn en zichzelf in twijfel stellen. Ik weet niet wat goed en fout is, ik weet sowieso veel te weinig om overal een mening over te hebben. Door twijfel blijft men nadenken, dingen van verschillende kanten zien. Twijfel is lastig maar hoort bij het leven, zonder twijfel blijven we onszelf niet uitdagen.

Sol leWitt schreef een brief aan Eva Hesse, die voelde alsof hij het aan mij schreef.

Dear Eva,

It will be almost a month since you wrote to me and you have possibly forgotten your state of mind (I doubt it though). You seem the same as always, and being you, hate every minute of it. Don't! Learn to say "Fuck You" to the world once in a while. You have every right to. Just stop thinking, worrying, looking over your shoulder, wondering, doubting, fearing, hurting, hoping for some easy way out, struggling, grasping, confusing, itching, scratching, mumbling, bumbling, grumbling, humbling, stumbling, numbling, rambling, gambling, tumbling, scumbling, scrambling, hitching, hatching, bitching, moaning, groaning, honing, boning, horse-shitting, hair-splitting, nit-picking, piss-trickling, nose sticking, ass-gouging, eyeball-poking, finger-pointing, alleyway-sneaking, long waiting, small stepping, evil-eyeing, back-scratching, searching, perching, besmirching, grinding, grinding, grinding away at yourself. Stop it and just DO!

Eva Hesse
No title
NY Times

Eva Hesse
Expanded Expansion
Guggenheim

Sol leWitt
Wall Drawing □1136
Tate

Sol leWitt
Wall Drawing □1084
Stedelijk Museum
Amsterdam

Eva Hesse leek het moeilijk te hebben met het kunstenaarschap. Maar voor mij voelt juist dit zo oprecht. Haar werk heeft nuance en lijkt altijd door te zoeken. Terwijl werken van andere kunstenaars van de Minimal-art¹⁹ generatie zoals Sol le Witt duidelijke regels nastreven en met handleiding nagemaakt kunnen worden tot op de dag van vandaag. Met duidelijke regels is het eenvoudig gewoon te doen en niet te twijfelen.

Ik ben het hierin dus niet geheel met Sol le Witt eens. Het leven draait juist om *- thinking, worrying, looking over your shoulder, wondering, doubting, fearing, hurting, hoping for some easy way out, struggling, grasping, confusing, itching, scratching, mumbling, bumbling, grumbling, humbling, stumbling, numbling, rambling, gambling, tumbling, scumbling, scrambling, hitching, hatching, bitching, moaning, groaning, honing, boning, horse-shitting, hair-splitting, nit-picking, piss-trickling, nose sticking, ass-gouging, eyeball-poking, finger-pointing, alleyway-sneaking, long waiting, small stepping, evil-eyeing, back-scratching, searching, perching, besmirching, grinding, grinding, grinding away at yourself* - Maar we kunnen wel proberen te accepteren dat dit zo is en dit niet zien, niet als iets slechts maar als deel van het proces en van het leven.

Door haar moeilijkheden geeft Eva Hesse aan het Minimalisme van die tijd een ziel. Een persoonlijke aanraking. Haar werk is zoekende, geen zekerheid en is daarom zo kwetsbaar. De werken zijn door het materiaal ook letterlijk van korte levensduur en maakt het daardoor nog menselijker. Ze gaat uit van dezelfde strenge ordeningsprincipes als haar mannelijke collega's zoals het werken met reeksen, gelijke afmetingen, proportionele verhoudingen, geprefabriceerde of technische materialen, maar toch is bij haar werk niets zeker, niets staat vast.

---

19 Minimal art of minimalisme is een stroming in de beeldende kunst die zich het eerst in de Verenigde Staten manifesteerde en van daaruit vanaf de jaren 1960 in Europa geïntroduceerd werd.

Geluk en ongeluk in ruimte

Tegenstelling in ruimte

Tegenstellingen maken de kwaliteiten van de afzonderlijke tegenpolen pas zichtbaar. Zonder zwakte is er geen sterkte. De balans tussen deze dingen is belangrijk. De westerse maatschappij lijkt gebaseerd op tegenstellingen. Men denkt graag in polariteiten, bijvoorbeeld in de politiek: of je links of rechts georiënteerd ben, of dat je een gevoelsmens bent of rationeel, of je chaotisch bent of geordend, maar ook de tegenstellingen cultuur-natuur hoor je vaak voorbij komen. Die begrippenparen hebben een bepaalde symboliek gekregen, ze staan voor meer dan alleen wat ze apart betekenen. En er is altijd één die aan de goede kant staat terwijl de tegenpool een negatieve klank heeft. In het westen sluiten tegenstellingen elkaar uit. Jij tegenover ik, privé tegenover openbaar. Maar in het oosten heffen ze elkaar op en komen in evenwicht. Yin en yang, man en vrouw, je hebt beide nodig, beide hebben elkaar nodig. Dat verschil komt door het dualisme denken in West-Europa. Het dualisme maakt een streng onderscheid tussen lichaam en geest, gezien als ziel of bewustzijn. Die zouden bestaan uit twee verschillende entiteiten die elkaar beïnvloeden: het lichaam als beperkt, stoffelijk en tijdelijk en de geest als vrij, onstoffelijk en eeuwig. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in twee beginselen. Dat wat ruimte inneemt, "*res extensa*" genoemd, en dat wat denkt en bewustzijn heeft, "*res cogitans*"²⁰. genoemd. Terwijl het Westen een scheiding maakt tussen lichaam en geest, materie en bewustzijn, mens en natuur, en mens en God, en gebaseerd is op argumenteren, analyseren en de ratio, prefereert het oosterse denken de onmiddellijke ervaring, de intuïtie en het inzicht, en het cyclisch denken in plaats van progressief of lineair. Misschien is de meest geslaagde poging om te denken in termen van samenhang en verbinding.

Het zichtbaar maken van kwetsbaarheid gaat voor mij om de grenzen tussen twee delen zichtbaar te maken. Goed en slecht, warm en koud, donker en licht. Het een niet beter of minder dan het ander.

Glass House (1948) Phillip Johnson

Blaine Brownell

Glass House (1948) Phillip Johnson

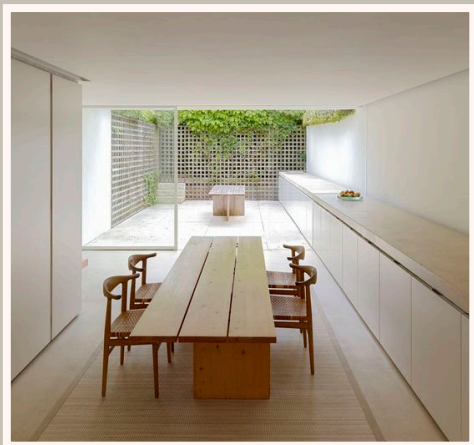
Blaine Brownell

Het *Glass House* (1948) en het *Guest House* (1949) ontworpen door Phillip Johnson in New Canaan Connecticut zijn elkaars tegenpolen. De een helemaal open van glas op een kleine afgesloten sanitair cel na en de ander afgesloten met slechts een aantal openingen. Juist doordat Johnson de beide huizen los van elkaar gebouwd heeft, geeft dit voor mij goed weer hoe beide huizen eigenlijk niet los van elkaar kunnen bestaan. In het *Glass House* mag de buitenwereld alles zien en kan de gebruiker ook alles waarnemen van de buitenwereld. In het *Guest House* draait het vooral om het beschermen van de gebruiker. De ruimtes zijn hier gevormd door de functie van het vertrek. Zo is de slaapkamer van het huis nooit aan te zien voor iets anders dan dat. Het straalt een gevoel van geborgenheid en intimiteit uit die je van een slaapkamer verlangt. Dit gevoel wordt nog sterker bij het sluiten van de gordijnen bij het raam en bij de deur. Voor mij vragen verschillende gevoelens en functies om verschil in ruimte. Een gang mag koud en donker zijn om ons vervolgens bewust te laten zijn van de warmte van de haard in de woonkamer.

Voor- en achterkamer

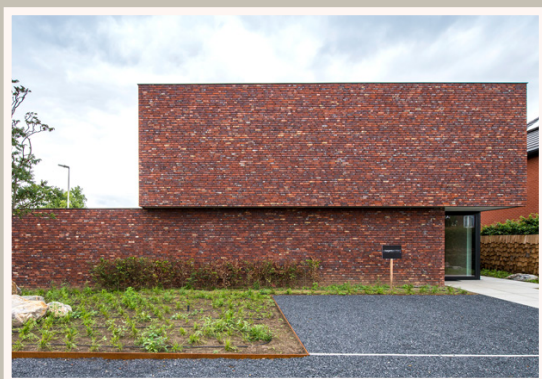
Wij zijn niet de eersten die perfectie nastreven. In oude boerderijen bevond zich vaak aan de voorkant van het huis een pronkkamer. Deze bevatte de mooiste meubels en eigendommen van het gezin en werd enkel met bijzondere gelegenheden gebruikt. Als een masker dat opgezet werd voor de buitenwereld. Ik kan niet anders dan denken aan een gefilterde werkelijkheid die ik nu om mij heen ook zie. Is onze instagram-feed de nieuwe pronkkamer en zijn onze ervaringen en ons uiterlijk de nieuwe pronkstukken? Het lijkt alsof we enkel nog willen verblijven in een pronkkamer. We verblijven nooit meer op de donkere koude deel.

Aangezien gezinnen in deze boerderijen met pronkkamers deze alleen gebruikten met speciale gelegenheden werd er meestal geleefd in de achterkamer, of de woonkeuken. Hier mocht geleefd worden, af en toe rommel

Keuken Pawson House

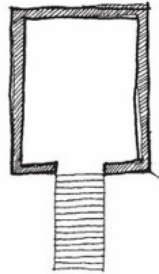
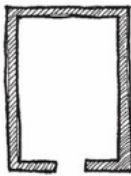
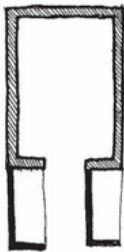
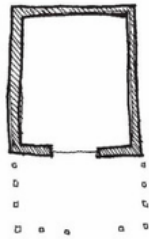
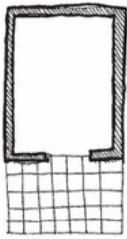
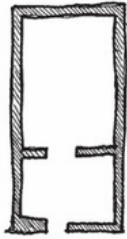
John Pawson

blijven staan en werden huishoudelijke klusjes gedaan. Deze ‘achterkamer-tjes’-tactiek lijkt bij ons verdwenen. Het is in onze pronkkamers waar het leven geleefd moet worden. Een onmogelijke opgave. Kijk bijvoorbeeld naar de keukens van de minimalist John Pawson. Zelfs een sinaasappelschil wordt door hem niet geduld omdat het de strakke compositie verbreekt. Zodra het perfecte beeld verstoord wordt in een door ons zorgvuldig uitgezochte ruimte valt het beeld van geluk in scherven. Door het bestaan van de gebreken en lelijkheden van het leven te ontkennen, zal perfectie nooit houdbaar zijn.

Binnen en buiten

De grens met buiten lijkt in veel huizen veel harder geworden. Privé houdt men graag privé. En toch wil men graag een zo genoemd binnen-buiten-gevoel. Deze vindt dan plaats aan de achterkant naar de privétuin waar grote glazen puien voor zorgen. Maar is deze grens met buiten wel zo oprecht als de ware, enge, onvoorspelbare buitenwereld hier niet in mee doet. Het binnen/buiten gevoel lijkt niet te gelden voor dingen die onvoorspelbaar zijn, zoals de medemens of weersomstandigheden.

Laurence King

Archdaily

Verbinding in ruimte

Drempels

Manieren om de ene ruimte met de andere te verbinden bestaan vaak uit niets meer dan een deur. En in hedendaagse architectuur worden ruimtes verschillend in functie vaak met elkaar samengevoegd zonder enige grens. Maar juist die overgang benadrukt dat er een onderscheid is in ruimtes en hun functie. De manier waarop de overgang plaatsvindt kan een ruimte koppelen of afscheiden van de ander en laten zien in welke relatie de twee staan. Drempels erkennen dat het karakter van twee aangrenzende kamers zelden identiek is; daarom is een vorm van overgang vaak wenselijk. Een deur is een van de vele mogelijke oplossingen voor het koppelen en scheiden van ruimtes. Schermen, passages, niet-uitgelijnde openingen, wanddiktes en andere manieren om dezelfde middelen te bereiken, maar met verschillende effecten. In sommige gevallen worden drempels zo uitgebreid dat ze op zichzelf tussenliggende ruimtes worden. Grenzen worden in mijn ogen in de hedendaagse architectuur zorgvuldig weggepoetst, geen onderbrekingen, drempels, 'doornen in het oog'.

Een ervaring die ik zelf nooit zal vergeten is het bezoek aan *Maison de*

Maison de Verre

Atlas of places

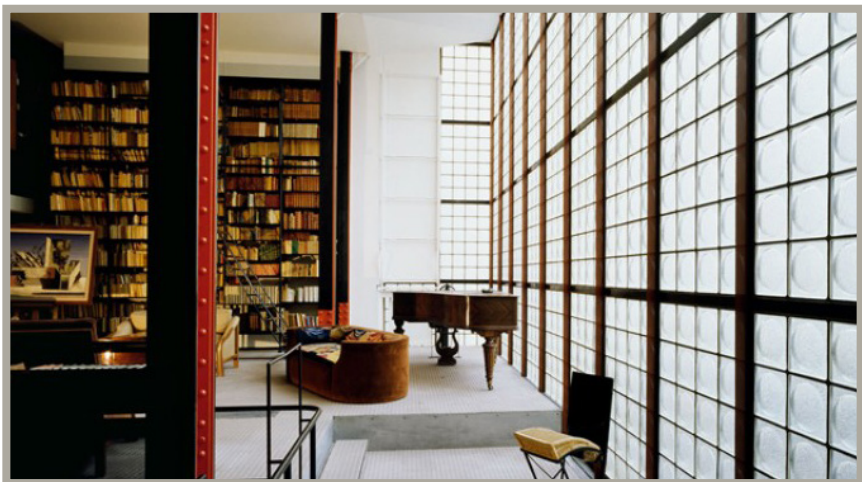

Maison de Verre

Atlas of places

Verre (Parijs, Frankrijk 1928-1932) ontworpen door Pierre Chareau en Bernard Bijovet. Hier voelde ik de kwetsbaarheid uitgedrukt in de ruimte, waar ik zelf altijd naar opzoek ben. Het geeft geen geforceerde ervaring van kwetsbaarheid of probeert kwetsbaarheid uit te schakelen. Maar het erkent kwetsbaarheid zonder een emotionele heftige ervaring te verwachten. Nuance. Dit huis is ingericht en ontworpen voor een arts met praktijk aan huis. De privé vertrekken en de praktijkruimte waren niet als twee aparte eenheden gescheiden door een binnenmuur. Ook hingen er niet overal bordjes die waarschuwden dat de patiënten het verboden terrein van het privé huis naderden. De looproutes waren zo natuurlijk ontworpen, met slimme, maar vriendelijk ogende aanwijzingen dat er geen vergissing mogelijk was wie welke kant op moest. Maar ook het interieurontwerp was zo gedaan dat er geen absolute grenzen waren, geen tegenstelling, geen sprake van hiërarchie of formele en ingecalculeerde afstand tussen de dokter en zijn patiënten, tussen privé en openbaar, tussen wie jij bent en wie ik ben.

Maison de Verre

Atlas of places

Burgerweeshuis

Aldo van Eijck

Burgerweeshuis

Aldo van Eijck

Aldo van Eijck benadrukt juist vanuit een bijna oosterse denkwijze over tegenpolen hoe de tussenruimtes een plek zijn die een overgang benadrukken maar tegelijkertijd ons een bewustzijn geven van wat zich aan de andere kant afspeelt. Er ontstaat een verschil tussen twee werkelijkheden maar ook een verbinding. Door hoe hij de doorgangen vergroot of benadrukt ontstaat er een hele nieuwe plek. Je bent je bewust van het feit dat je van ruimte naar ruimte gaat. De ruimtes verbinden vaak privé en publiek met elkaar. Waardoor er een veiligheid van het privévertrek blijft maar ook een oprechtere verbinding ontstaat met de publieke plek dan door alleen een raam of een deur opening. Het nodigt uit tot ontmoeting. Dit maakt de verblijfplek kwetsbaarder maar juist hierdoor interessanter. Door zich kwetsbaar op te stellen ontstaat er nieuw contact.

Aldo van Eijck gaf bijvoorbeeld functie aan stedelijke tussenruimtes door hier speeltuinen te maken. Voorheen waren speeltuinen afgesloten en beperkt toegankelijk waardoor er een grote controle was, erg veilig allemaal. Maar heeft men deze veiligheid nodig of stopt dit het eigen nadenken. Op het eerste gezicht leken de nieuwe speeltuinen, vaak zonder hek of afscheiding, meteen aan de straat, met de geparkeerde auto's als virtuele grens, of juist tussen bestaande gebouwen in, middenin het stadsgewoel. Maar in de praktijk ontstond hierdoor vaak een sociale controle. Door niet voor de gebruiker na te denken, deed deze dat op eigen initiatief.

Speeltuin Amsterdam

Aldo van Eijck

Op zoek naar een balans

Ik denk dat kwetsbaarheid zich zichtbaar maakt in het tonen van al bestaande zwakte. Het blootleggen van de obstakels. Pas wanneer deze gedeeld worden kan er naar een wijze gezocht worden om hier mee om te gaan. Het samen leren om gaan met deze kwetsbaarheid geeft het leven maar ook een ontwerp zin. Het doel is niet de kwetsbaarheid op te lossen, te empoweren of te voorkomen. Maar om hier in mee te bewegen en te accepteren als waardevol deel van onszelf.

Zoals Bachelard²¹ dat ook beschrijft in het huis. Het huis mag geen bunker zijn die tegen alles bestand is. Het moet ons kwetsbaar laten voelen en veilig. We moeten angst en donker een plek te geven in het huis en deze niet willen verlichten om onszelf te beschermen. Hiermee zou je dit gevoel niet aanvaarden. We hebben de koude natte, donkere kelder nodig als tegenhanger van de warme stoel bij de lamp, om zo beide beter te ervaren.

Nederland is een land vol water maar zonder hekken om ons te beschermen. In plaats daarvan leren we mensen zwemmen. We beschermen niet maar leren met een gegeven dat buiten onze macht ligt om te gaan, op de meest effectieve manier. Misschien zouden we het water juist als gevaarlijker ervaren zodra er een hek stond om te waarschuwen. Hierbij denk ik weer aan de uitspraak van Selma Sevenhuijsen : "Een overmatige drang tot bescherming geeft de illusie dat kwetsbaarheid uit te schakelen is."²² Werkt dit ook andersom? Verminderde bescherming om ons de vrijheid te geven kwetsbaar te zijn.

De architectuur dient voor mij als een bescherm laag van de mens. Maar wij willen deze niet ervaren als een alles beschermende bunker, waarin we volkomen veilig zijn en door niets meer geraakt kunnen worden. We hebben kwetsbaarheid nodig. Dus brengen we openingen aan, ramen, deuren,

---

21 Bachelard, Poetics of Space

22 Sevenhuijsen, kleine filosofie van het zorgend burgerschap

Tafel

Eigen foto

Deze tafel vervaagd de grens tussen twee mensen. Het stoffen tafelblad zweeft boven het verharde tafelblad er onder en steekt aan beide kanten uit. Zodra de personen meer toenadering zoeken kunnen vormt het blad zich naar hun lichaam en kunnen ze letterlijk in de tafel kruipen. te maken. Het bovenste tafelblad is een zachte suggestie, waarin de personen de keuze hebben. Geen opgelegde kwetsbaarheid maar juist de keuze is belangrijk.

verschillende kamers voor verschillende functies. Hierdoor ontstaan zwakke plekken in de architectuur maar zonder deze zwakke plekken is de architectuur onbewoonbaar. Ik zie architectuur zo: de architect legt bewust zwakke plekken bloot, omdat deze een brug zijn naar een betere ervaring dan puur en alleen een totale controle. Zoals hoe Aldo van Eijck verblijfsplekken maakt in openingen en tussenruimtes. Voor een deel de veiligheid van het huis en een deel open in de wereld.

Vervagende grenzen

Wonen in een kwetsbare buurt. Waar geluk en ongeluk naast elkaar kunnen bestaan. Niets is zeker maar door deze wetenschap te delen voelt men zich meer verantwoordelijk voor elkaar en zal zich minder richten op het ik en meer op het wij. Geluk is geen kwestie van maakbaarheid maar van simpelweg geluk hebben. Ongeluk is ook geen keuze maar een deel van het leven.

In een kwetsbaar huis is minimale bescherming tegen de buitenwereld. De verantwoordelijkheid voor veiligheid wordt uit handen gegeven. Men is in een kwetsbare buurt aangewezen op vertrouwen om het juiste te doen en is altijd verbonden met de kwetsbare buurt. Het huis begint of eindigt niet bij de voordeur maar reikt verder de buurt in. De bescherming is zo minimaal mogelijk. We zijn enigszins in onzekerheid over de houdbaarheid waardoor de mens zich weer kwetsbaar mag voelen. Deze onzekerheid geeft reden tot verbinding met de medemens en een plicht te zorgen voor iets anders dan het ego. Door inbraakgevaar is men aangewezen op elkaar voor beveiliging tegen indringers. Natuurlijk is er gevaar voor inbraak, geweld, vernieling. Dit gaat niemand uit de weg en kan altijd gebeuren. Maar in een over beveiligd huis zal dit eerder voelen als een aanslag waar enorm veel moeite voor gedaan is het te voorkomen en zodra het toch gebeurt de bewoner moedeloos achter laten, niet wetend wat er nog meer gedaan kan worden om dit te voorkomen. Waar de bewoner van het kwetsbare huis

beseft dat dit een kwaad is dat deel van het leven is en troost kan zoeken bij de kwetsbare buurt. Terwijl de bewoner van het over beveiligde huis zich naar binnen keert en misschien zelfs achterdochtig wordt naar bureu.

Het kwetsbare huis bestaat alleen in context met de kwetsbare buurt. Waar in de doorsnee buurt de plek tussen huizen niet erg belangrijk is, ligt hier er een grote focus. Ze dienen als ontmoetingsplekken om bewoners dagelijks te spreken en meer of minder ruimte in te nemen per moment. De ruimte op deze grenzen voelt nog veilig genoeg maar dwingt ergens ook tot contact. De kwetsbare buurt is niet onkwetsbaar voor gevaar, maar leert hier mee omgaan en neemt het zoals het is. Dit betekent echter niet dat het kwetsbare huis een geheel openbare plek wordt. Het kwetsbare huis geeft ook geborgenheid. Het hart van het huis is intiem en privé. Het huis heeft meerdere lagen.

Het kwetsbare huis lijkt te leven. Zich aan te passen, mee te bewegen en over tijd te veranderen. Er is een veroudering zichtbaar. Het materiaal staat dichterbij de mens die ook met de tijd mee verandert . De materialen die gebruikt worden lijken zachter te zijn, anders dan beton of stucwerk. Meer als een verlengstuk van de mens zelf. Als een derde huid, na de kleding en de huis van de mens zelf.

In het kwetsbare huis hoeft niet elk verblijf volledig afgesloten te zijn. In sommige vertrekken kan regen voelbaar zijn of een zuchtje wind. Niet om de bewoner zich oncomfortabel te laten voelen maar om het bestaan van verschillende weersinvloeden niet te ontkennen. Als het heeft geregend en de gang nat is bij thuiskomst ontstaat er bewustzijn van de omgeving.

De bewoner van het hedendaagse huis zal geen verschil in klimaat merken of hier in ieder geval hard tegen te vechten met vloerverwarming, koeltesystemen, buienradar om regen te ontwijken etc. Maar werkt dit niet hetzelfde als een enorm slot op de deur dat je bij inbraak juist nog banger maakt voor het volgende. Door enorme controle uit te oefenen en zich zo te

beschermingen tegen invloeden van buitenaf zal er nooit echt een goede manier gevonden worden er mee om kunnen gaan.

Juist de wetenschap niet onfeilbaar te zijn is enorm belangrijk. Alles kan ons treffen, en zal het ongetwijfeld een keer doen. Maar wordt het niet veel dragelijker zodra je het bestaan van gevaar niet probeert te ontkennen? Ongeluk een plaats te geven voor wat het werkelijk is, een toevallige ongelukkige gebeurtenis waarover we geen controle hebben.

Conclusie

Balans opmaken

De architectuur dient voor mij als een beschermlaag van de mens. Maar wij willen deze niet ervaren als een alles beschermende bunker, waarin we volkomen veilig zijn en door niets meer geraakt kunnen worden. We hebben kwetsbaarheid nodig. Dus brengen we openingen aan, ramen, deuren, verschillende kamers voor verschillende functies. Hierdoor ontstaan zwakke plekken in de architectuur maar zonder deze zwakke plekken is de architectuur onbewoonbaar. Ik zie architectuur zo: de architect legt bewust zwakke plekken bloot, omdat deze een brug zijn naar een betere ervaring dan puur en alleen een totale controle. Niet om ze op te lossen, maar erkennen dat ze er zijn en ons er mee om te leren gaan. Want zwakke momenten horen net als sterke momenten, bij het leven.

Coronavirus

De wereld staat sinds een aantal weken totaal op zijn kop. We bleken niet onfeilbaar. Het virus verspreidt zich steeds verder. Nooit had ik me deze situatie voor kunnen stellen. Verder gaan de dagelijkse dingen ook gewoon door en wennen aanpassingen snel. Boodschappen doen blijft een vervreemdende ervaring, niet alleen omdat ik amper buiten kom maar ook het bewust zijn van gevaar dat overal aanwezig is. Schoonmaakmiddel, plasticschermen en begrenzing met tape op vloeren geplakt. We kunnen elkaar alleen helpen door afstand te houden. Vooral de afstand met de kwetsbaren in onze maatschappij lijkt nu harder dan ooit omdat we mogen hen niet bezoeken. Ondanks dat lijkt het alsof we nooit eerder zo bewust het bestaan van deze kwetsbaren erkent hebben en hier in meebewegen.

We blijven grotendeels thuis, zonder precies te weten hoe lang. Wat zwaar valt voor een samenleving die zo in controle is. Door de beschikbare technologie gaat het meeste werk makkelijk en snel door. De huidige situatie lijkt wat

Ontmoetingsplek deurpost

Eigen foto

In deze gekke tijd merk ik dat men het mist ruimte te delen en elkaar naast zich te kunnen voelen. Daarom zoek ik naar een meer humane manier van social distancing. Waarin aanraking mogelijk is doormiddel van een flexibele afscheiding.

dat betreft enorm veel op de informatienetwerk-samenleving die Pauline Terreehorst beschreef in haar boek *Het boerderijmodel, werken voor een postmodern gezin*.(1995)²³ In deze manier van werken en wonen grijpt terug op het verleden en hierin vinden beiden hun plaats in het huis. Zij beschrijft hier hoe het huis een knooppunt wordt waar uit met de hele wereld gecommuniceerd kan worden. Mannen en vrouwen hoeven voor het werk hun huis niet meer uit. Het huis zal het centrum zijn van alle activiteiten. Taken in het huishouden en zorg voor kinderen worden hierdoor eerlijk verdeeld. De huidige situatie lijkt praktisch hetzelfde te werken.

Nu bijna iedereen thuiswerkt merken we hoe veerkrachtig we zijn ook hoe videobellen goed bruikbaar is voor onze werkzaamheden. Maar toch lijken we te verlangen naar ontmoeting, echte interactie. Men wil een plek met elkaar delen, elkaar bewuster ervaren dan op een beeldscherm. Misschien is er behoefte aan een buurt zoals ik die eerder beschreef, een kwetsbare buurt. Het lijkt als of men langzaam gek wordt tussen vier muren zonder contact. Misschien was dit anders geweest als de grenzen van onze huizen minimaler waren. Huizen die meer in de wereld staan en anders dan vier betonnen muren, dichter bij onszelf staan. Een meer humane architectuur. Natuurlijk moet lichamelijke contact ontweken worden maar begrenzing kan ook bestaan uit een dunnere huid, waardoor aanwezigheid van de ander is toch voelbaar of zichtbaar is. Of plekken die rond onze huizen ontstaan. Een betonnen muur is goed om ons te beschermen tegen bijna alles, maar om ons mens te maken hebben we een vermindering in bescherming nodig. Een architectuur die kwetsbaar is net als wijzelf.

Literatuurlijst

Bauwens, L. (2016, 12 juni). *Kwetsbaarheid als immuniteitsmunt*. Geraadpleegd van <https://www.misternotley.nl/tendens/kwetsbaarheid-als-immuniteitsmunt>

Brené Brown. (2011). *The power of vulnerability* | Brené Brown [Videobestand]. Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=iCvmsMzIF7o>

Buber, M. (2003). *Ik En Jij* (3de editie). Utrecht, Nederland: Bijleveld, Uitgeverij.

de Bruin, E. (2018, 28 november). *Onbehaarde Apen: Kun je ooit echt jezelf zijn?* Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/11/28/onbehaarde-apen-kun-je-ooit-echt-jezelf-zijn-a2777308>

de Wachter, D., & De Wachter, D. (2016). *De wereld van De Wachter*. Tielt, België: Lannoo.

Deyes, D., & Bohlmeijer, L. (2018, 22 december). *Angst en onzekerheid geven betekenis aan het leven. Ga ze niet uit de weg*. Geraadpleegd van <https://decorrespondent.nl/9039/angst-en-onzekerheid-geven-betekenis-aan-het-leven-ga-ze-niet-uit-de-weg/637183985328-283b8250>

Deyes, D., & Weeda, F. (2018, 21 september). 'Het is niet normaal om mooi en succesvol te zijn en alles onder controle te hebben'. NRC. Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl>

Inja, B. (z.d.). *Do: Sol LeWitt's Letter of Advice on Self-Doubt, Overcoming Creative Block, and Being an Artist*. Geraadpleegd op 29 maart 2020, van <https://borisinjac.com/sol-lewitts-letter-eva-hesse/>

Kardashian, K. (2019). *Kim Kardashian Updates on Instagram: "bathroom tour!"* [Videobestand]. Geraadpleegd van https://www.instagram.com/p/BwXilapB9pp/?utm_source=ig_

embed&utm_campaign=embed_video_watch_again

René Descartes. (z.d.). Geraadpleegd op 29 maart 2020, van <https://www.filosofie.nl/rene-descartes/index.html>

Sevenhuijsen, S. (2001, 19 november). *Een kleine filosofie van het zorgend burgerschap* - Selma Sevenhuijsen | Publicaties | Kwartiermaken. Geraadpleegd van <https://www.kwartiermaken.nl/publicaties/een-kleine-filosofie-van-het-zorgend-burgerschap>

Smithuijsen, T. D. (2020, 27 februari). *De generatie die maar niet kan kiezen tussen kwetsbaarheid en ironie*. Vrij Nederland. Geraadpleegd van <https://www.vn.nl>

Tanizaki, J. (2019). *In Praise of Shadows*. New York, Verenigde Staten: Penguin Random House.

Terreehorst, P. (1995). *Boerderijmodel*. Amsterdam, Nederland: Stichting Balie.

WONDR - Experience the art of play. (z.d.). Geraadpleegd op 29 maart 2020, van <https://www.wondrexperience.com/>

